

Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека
Відділ наукової інформації та бібліографії

Серія «Розстріляне відродження»

Замордоване лисеня

Бібліографічний список літератури
до 130-річчя від дня народження Михайла Ялового (Юліана Шпола)

Хмельницький
2025

Пропонуємо до уваги користувачів бібліографічний список літератури із серії «Розстріляне відродження». Серія присвячена діячам духовно-культурного та літературно-мистецького покоління 20-х – початку 30-х рр. ХХ ст. в Україні, які створили високохудожні твори у галузі літератури, живопису, музики, театру і які були знищені тоталітарним сталінським режимом.

«Вимученими стежками прийшов я з степу,
Щоб запалити загаслу ватру Ваших душ»

Ю. Шпол

Вірші з-поза збірок, переклади поезій, оповідання, публіцистика Михайла Ялового з часу прижиттєвих видань уперше приходять до українського читача.

Він писав під псевдонімом Михайло Красний, але омріяна ним і його другом Хвильовим «загірна комуна» («Загірна комуна» – новела Миколи Хвильового «Я (Романтика)») безжально знищила своїх співців та зробила все для того, щоб стерти пам'ять про Розстріляне відродження.

Свої твори писав також під псевдонімом Юліян Шпол і був настільки забутий, що тривалий час Юліана Шпола та Михайла Ялового вважали двома різними особами.

Михайло Омелянович Яловий (псевдонім Юліян Шпол, так само, як «М. Я.», «Мих. Кр-ий») – український поет, прозаїк і драматург. Михайло Яловий народився 5 червня 1895 року в селі Дар-Надежда Полтавської губернії, тепер – Харківської області, у сім'ї волосного писаря. Окрім Михайла, в сім'ї було ще двоє синів – Костянтин і Григорій. Середню освіту здобув у Миргородській гімназії, після закінчення якої в 1916 р. вступив на медичний факультет Київського університету Святого Володимира.

У 1916 р. студент Яловий потрапив у вир революційних подій і став членом партії соціалістів-революціонерів, яка захищала інтереси селянства. Після того, як партія розкололася, майбутній письменник долучився до лівого крила «боротьбистів», які обстоювали ідеї створення всесвітньої федерації республік і при цьому збереження української державності.

Від початку Лютневої революції повертається до Костянтинограда, де очолює революційний комітет. Пізніше він увійде до складу виконкому Костянтиноградської ради робітничих і солдатських депутатів. Після виокремлення у 1918 р. лівого крила українських есерів в окрему партію («боротьбистів») Яловий стає одним із найпомітніших її діячів. Бере активну участь у виданні газет «Боротьба» та «Селянська біднота» (в останній згодом обіймає посаду головного редактора). Приблизно у цей самий період він працює також редактором газети «Селянин і робітник». Веде активну підпільну роботу в Одесі та на Херсонщині, організовує боротьбу з німецькими окупаційними військами, гетьманцями. У 1919 році в складі делегації «боротьбистів» відвідує Галичину. 1920 р. вступає до КП(б)У. Деякий час Михайло Яловий перебуває в Москві як представник українського уряду.

У 1921 році Михайло Яловий разом із Михайлом Семенком та Василем Олешком заснували «Ударну групу поетів-футуристів». У 1925-му Михайло

Яловий переходить до об'єднання «Гарт», а вже наприкінці року разом із своїм другом, письменником Миколою Хвильовим, створює ВАПЛІТЕ (Вільна академія пролетарської літератури) і стає першим президентом організації.

У 1923 році Яловий видав свою єдину футуристичну збірку «Верхи».

У 1929 році Михайло Яловий під псевдонімом Юліан Шпол видає роман «Золоті лисенята». Твір набув популярності й витримав декілька перевидань, але – як це часто бувало у Радянському Союзі – зіткнувся з критикою. Причиною стала форма твору – метафорична та екстравагантна, із вигадкою на межі пародії.

ВУФКУ, або Всеукраїнське фотокіноуправління, яке було засноване у 1922 році, стало легендарним проектом, що об'єднувало українських митців і давало їм можливість виражатися через кінематограф. Ця організація функціонувала автономно від Москви, поєднуючи виробництво та прокат фільмів, а також працюючи з пресою, яка висвітлювала кіноіндустрію. Михайло Яловий також долучився до цього руху, ставши сценаристом і активно працюючи в новій для того часу сфері кіномистецтва.

У 1927 році на кінофабриці ВУФКУ в Одесі він розпочав роботу в цій ролі над повнометражним художнім фільмом «Василина» (інша назва – «Бурлачка») за твором Івана Нечуя-Левицького. Коли стрічка вийшла на екрани в 1928 році, московські видання відгукнулись на неї критичними рецензіями. З середини 1920-х років стосунки українського мистецтва з Москвою почали ускладнюватися через низку політичних і культурних причин. Цей період в історії СРСР відзначався змінами в державній політиці, що впливали на розвиток культури в Україні, зокрема на кіно, літературу та інші види мистецтва. Згодом у картині «Василина» помітили вже «реакціонізм і націоналізм», тож «Василина» потрапила до «небезпечних» фільмів. Незабаром у Харкові відбувся судовий процес над так званими членами СВУ (Спілки визволення України), наслідком якого стала велика кількість вироків українській інтелігенції. Цей процес фактично розпочав хвилю репресій.

У 1933 році Михайла Ялового заарештували за звинуваченням у шпигунстві й організації замаху на другого секретаря КП(б)У Павла Постишева. Арешт Михайла Ялового став остаточним ударом для Миколи Хвильового, який 13 травня 1933 року, на знак протесту, покінчив із собою в харківському будинку письменників «Слово», де вони разом проживали. У своїй передсмертній записці Хвильовий написав: «Арешт Ялового – це розстріл цілої генерації».

Михайло Яловий спочатку думав, що трапилася помилка і намагався пояснити, що не причетний до терористичних організацій. Згодом під тиском і з бажанням уникнути репресій він пише кілька самокритичних біографій, де намагається дошукатися причин арешту, засуджує сам себе за боротьбистське минуле та намагається розкаятися за «політичну незрілість у молоді роки». Але органам не потрібне було його каяття, адже ніхто не збирався його пробачати. Арешт Ялового був лише початком масштабної операції проти українських письменників і тому його зізнання мали бути такими, за які його могли б засудити до найвищої міри покарання – смерті.

Вирок для Михайла Ялового – 10 років виправно-трудоих таборів. Відбував покарання у Свірському таборі, а потім у Соловках. Перебуваючи на

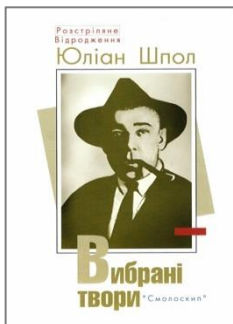
непосильних роботах, митець написав листа, в якому дякував партії за збережене життя і також звертав увагу на те, що його неправильно використовують. За його словами, він значно краще міг би прислужитися владі за своїм головним письменницьким фахом. Проте комуністичній владі не потрібен був ні його письменницький талант, ні його життя. Справу Ялового переглянули повторно й за рішенням УНКВД Ленінградської області засудили до розстрілу. Вирок було виконано 9 жовтня 1937 року в урочищі Сандармох у Карелії, де письменника стратили разом з іншими відомими українськими діячами.

Твори Михайла Ялового опинились під забороною, а його ім'я потрапило до трагічного списку діячів Розстріляного відродження. Письменника офіційно реабілітували у 1957 році, скасувавши вирок «за відсутності складу злочину».

Роман «Золоті лисенята» та інші вибрані твори М. Ялового вийшли друком у видавництві «Смолоскип» 2007 року. Також Михайло Яловий випробував свої сили у драматургії – написав комедію «Катіна любов, або будівельна пропаганда» (1928). Окрім того, він автор сценарію українського фільму «Василина», за повістю Івана Нечуя-Левицького «Бурлачка» (1928), та «Пух і прах» (1929) (стрічку «Василина» віднайшов та відновив «Довженко-Центр»), а також двох перекладів з німецької: вірші Йоганеса Бехера «Берлін» та Альфреда Ліхтенштайна «Дощова ніч».

Матеріали взято із ресурсу «Вікіпедія» (https://uk.wikipedia.org/wiki/Яловий_Михайло_Омелянович) та «Енциклопедія історії України» (Київ, 2013. – Т. 10. – С. 734-735).

Твори Михайла Ялового (Юліана Шпола) у фондах Хмельницької ОУНБ

Б43117 Вибрані твори : проза / Ю. Шпол. – Київ :
84(4УКР)6 Смолоскип, 2007. – 531 с. – (Розстріляне
Ш83 Відродження).

БУ Вірші / Ю. Шпол // Із поезії 20-х років :
І-32 збірник / уклад. А. І. Костенко. – Київ, 1959. –
С. 379-383.

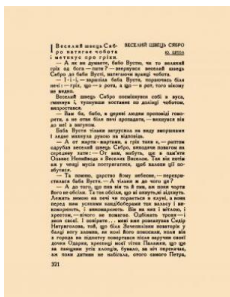
Б50838 Юліан Шпол (Михайло Яловий) : [уривок з
821.161.2 роману «Золоті лисенята»; вірші] //
С60 Соловецький етап : антологія / уклад.
Ю. П. Винничук. – Харків : Фоліо, 2018. –
С. 323-333.

Б43023 Поезії / Ю. Шпол // Жулинський М.
83.3(4УКР)6 Українська література. – Київ, 2011. – С. 482-
Ж87 486.

Електронні копії видань творів Михайла Ялового

Шпол Ю. Катіна любов або Будівельна пропаганда [Електронний ресурс] : комедія на 3 дії / Ю. Шпол. – Електрон. текст. дані. – Харків : Держ. вид-во України, 1928 (Київ: НБУ ім. Ярослава Мудрого, 2016). – (Театральна бібліотека). – Режим доступу: <https://elib.nlu.org.ua/view.html?id=8176>. – Назва з титул. екрана. – Дата перегляду: 01.06.2025.

Шпол Ю. Веселий швець Сябро [Електронний ресурс] / Ю. Шпол. – Електрон. текст. дані // Літературний ярмарок. – 1930. – Кн. 12 (142). – С. 321-338. – Режим доступу: <https://elib.nlu.org.ua/object.html?id=12621>. – Назва з титул. екрана. – Дата перегляду: 01.06.2025.

Література про Михайла Ялового

- B6044-10 Яловий Михайло Омелянович (Шпол Юліян) // 016:821.161.2.09 П'ядик Ю. В. Українська поезія кінця XIX – середини XX ст. Бібліографія : антологія: у 10-ти кн. – Київ, 2022. – Кн. 10. – С. 498-502.
- B49495 В'ятрович В. Розгром «Слова» // В'ятрович В. Україна. 94(477)"1917-1991" Історія з грифом «Секретно». – Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2017. – С. 77-87.
- B48589 Ушкалов Л. В. На пам'ять про 12 травня 1933 року. Там, де кінчається українська література // Ушкалов Л. В. Що таке українська література. – Львів : Вид-во Старого Лева, 2016. – С. 38-43.
- B48589 Ушкалов Л. Любов до небошкряба. Про комедію, яка ніколи не йшла на сцені [комедія Ю. Шпола «Катіна любов»] // Ушкалов Л. Що таке українська література : есеї. – Львів : Вид-во Старого Лева, 2016. – С. 58-64.
- M948-10 Герасимова Г. П. Яловий Михайло Омелянович // 63.3(4УКР) Енциклопедія історії України. – Київ, 2013. – Т. 10. – С. 734-735.
- B43023 Жулинський М. Михайло Яловий. У золотих променях творчості // Жулинський М. Українська література: творці і твори. – Київ, 2011. – С. 474-481.

- Б47042
83.3(4УКР)6
А87 Михайло Яловий (1895 – 1937) : (архівно-слідчі справи Михайла Ялового зберігаються в Державному архіві Харківської обл.) // Архів Розстріляного Відродження: матеріали архівно-слідчих справ українських письменників 1920 – 1930-х років : літературний огляд / упоряд. О. Ушкалов, Л. В. Ушкалов. – Київ : Смолоскип, 2010. – С. 11-144.
- В2800
83.3(4УКР)
Ж87 Жулинський М. Г. Михайло Яловий (1895 – 1937) // Жулинський М. Г. Слово і доля. – Київ : А.С.К., 2002. – С. 350-360.
- Б28823-1
83.3(4УКР)
І-90 Мельник В. Юліан Шпол (Михайло Яловий) // Історія української літератури ХХ століття : у 2-х кн. – Київ, 1998. – Кн. 1. Перша половина ХХ ст. – С. 335-337.
- Б24041-1
83.3(4УКР)6
І-90 Юліан Шпол (Михайло Яловий) (1895 – 1937) // Історія української літератури : у 2-х кн. – Київ, 1994. – Кн. 1. 1910 – 1930-ті роки. – С. 618-624.
- М456-1
83.3(2=Укр)7
З-11 Михайло Яловий // З порога смерті...: письменники України – жертви сталінських репресій. Вип. 1 / авт. кол. Л. С. Бойко та ін. – Київ : Радянський письменник, 1991. – С. 482-484.

Ковалів Ю. Михайло Яловий // Слово і час. – 2018. – № 6. – С. 96-100.

Ушкалов О. Про життя і творчість Юліана Шпола // Дивослово. – 2010. – № 6. – С. 34-38.

Коцарев О. Юліан Шпол: входини у нове тисячоліття // Березіль. – 2008. – № 3-4. – С. 163-165.

Інтернет-ресурси

Шпол Юліан. Золоті лисенята [Електронний ресурс] / Ю. Шпол. – Електрон. текст. дані // Електронна бібліотека української літератури. – Режим доступу: <https://web.archive.org/web/20090330100726/http://www.utoronto.ca/elul/Ialovyi/Ialovyi-Zoloti-lyseniata.html>. – Назва з титул. екрана. – Дата перегляду: 01.06.2025.

*Підготувала Лілія Купчинська,
провідний бібліограф відділу наукової
інформації та бібліографії Хмельницької ОУНБ*